

“ZAMONAVIY TARIX FANI O'QITUVCHISIGA
QO'YILGAN TALABLAR”

Mamajonova Ziyodaxon Xayrullo qizi

49-umumiy o'rta ta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada o'qituvchilik kasbi va zamonaviy pedagog qanday bo'lishi kerakligi haqida fikr yuritiladi. Zamonaviy tarix fani o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar, pedagog kompetentligi, ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish ahamiyati bo'yicha tahlillar olib boriladi.

Kalit so'zlar: an'anaviy maktab, ilmiy-ijogiy g'oyalar, kompetentlik, kasbiy faoliyat, tadqiqotchilik, "yangi maktab", dasturlar, innovatsion yondashuvlar.

Аннотация: В данной статье размышляется о профессии учителя и о том, каким должен быть современный педагог. Анализируются требования к учителю новейшей истории, компетентность педагога, важность развития научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: традиционная школа, научные идеи, компетентность, профессиональная деятельность, исследования, «новая школа», программы, инновационные подходы.

Abstract: This article reflects on the teaching profession and what a modern pedagogue should be. The requirements for the teacher of modern history, the competence of the pedagogue, the importance of the development of scientific and research activities are analyzed.

Key words: traditional school, scientific ideas, competence, professional activity, research, "new school", programs, innovative approaches.

O'quvchini mehnat qilishga o'rgat, uni nafaqat mehnatni sevishga, u bilan shunday uyg'unlashishga ko'niktirginki, toki mehnat uning vujudiga singib ketsin, uni shunga o'rgatki, uning uchun o'z kuchi bilan biron-bir narsani bilib ololmaslik aqlga sig'maydigai holat hisoblansin; u mustaqil o'ylamog'i, izlamog'i, o'zini ko'rsatmog'i, o'zining uyg'onmagan qobiliyatlarini rivojlantirmog'i, o'zini sobitli inson qilib yetishtirmog'i lozim. Ta'lim har qanday jamiyatning ajralmas qismidir. Jamiyat ta'lim tizimini o'zgartirmasdan jadal rivojlana olmaydi. XXI asrda insoniyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bilimli va savodli odamlardir. Zamonaviy dunyoda ta'lim ijtimoiy va iqtisodiy farovonlik o'sishining eng muhim sharti, mamlakatni barqaror rivojlanishining manbai hisoblanadi. D. Xibben ta'lim har qanday kundalik

vaziyatda to'g'ri harakat qilish qobiliyatidir, deb aytgan. Atrofimizdagi dunyo juda tez sur'atlarda o'zgarib bormoqda va shunga ko'ra o'rganish usullari ham o'zgarishi kerak. O'quv jarayoni dialogik, izlanishli, loyihaga asoslangan bo'lishi kerak. Biz tez o'zgaruvchan dunyoda yashayapmiz, yangi texnologiyalar joriy etilmoqda va bilim hajmi oshmoqda. An'anaviy maktab - bilimlarni faqat og'zaki tarzda tushuntirish maktabi asta-sekin o'tmishga aylanib bormoqda; yangi tarixiy maktab, rivojlanish maktabi tobora faollashib bormoqda. Maktabga ijodiy g'oyalarga ega, yangi o'quv dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishga qiziqadigan va o'qitishning innovatsion texnologiyalaridan foydalana oladigan o'qituvchi kerak. Eng qadimgi zamonlarda bilim va tarbiya berishdan kutilgan maqsadni, ta'limning usullarini, bizgacha yetib kelgan arxeologik qazilmalar va yozma manbalardan bilishimiz mumkin. Turkiy va forsiy zabon xalqlarning hayot kechirish tarzi, borliqqa amaliy munosabatda bo'lish namunasi ifodalangan ma'naviyat va madaniyat yodgorliklari, qadimgi yunon tarixchisi Geradotning «Tarix», Strabonning «Geografiya» asarlari, Maxmud Qoshgariyning «Devonu lugatit-turk», «Urxun-Yenisey bitiklari» va boshka shu kabi adabiy va tarixiy manbalar orqali bizga yetib kelgan.

O'qituvchi - bu har doim jamiyat talab qilinadigan kasb. Bu hamma muhokama qiladigan va qadrlaydigan faoliyat turidir. Har bir davrda zamonaviy o'qituvchining fazilatlar mavzusi har doim qiziqarli. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar ko'p asrlar davomida muhim muhokama mavzusi bo'lib kelgan. O'z navbatida, talaba - bu turli xil ta'lim muassasalarida talaba; bilimning har qanday sohasida boshqalarning darslari va ko'rsatmalaridan foydalanadigan kishi. Zamonaviy o'qituvchi, avvalo, mohir ustozdir. U o'z kasbining asosiy vazifasi bilan shug'ullanadi. Bu boshqalarga ta'lim berish uchun berilgan odam. Yaxshi o'qituvchi bolalarga ajoyib sifat - dunyoni o'rganish va o'zini rivojlantirish qobiliyatini beradi. U ma'lumotni idrok etish, qayta ishlash va mustaqil ravishda qo'llashga o'rgatadi. O'qituvchi kim? O'qituvchi pedagog, o'rta va oliy ta'lim tizimi xodimi bo'lib, o'quvchi va talabalarni o'qitish bilan shug'ullanadi. Boshqa nomlari: "ustoz", "domla", "muallim". Kasblar juda ko'p, ammo aynan shu kasb uchun doimo yuqori talablar qo'yiladi. Darhaqiqat, o'qituvchilar tufayli to'plangan tajriba uzatiladi, jamiyat rivojlanishi va uning kelajagi o'qituvchilarga bog'liqdir. O'qituvchi bo'lish o'qituvchi diplomiga ega bo'lishni anglatmaydi. Pedagogika universiteti bitiruvchilarining hammasi ham maktabda qolmaydi. Hamma ham o'quvchilar, ularning ota-onalari bilan umumiy tilni topa olmaydi va zamonaviy jamiyat o'qituvchiga qo'yadigan talablarga javob bera olmaydi. O'qituvchi bu ruhiy holat, hayot tarzidir. Maktab har doim jamiyatdagi o'zgarishlarga sezgir. O'qituvchi maktabning asosiy figurasi hisoblanadi. Jamiyat o'zgarib bormoqda, talablar o'zgarib bormoqda. O'qituvchi ham o'zgaradi. "Yangi avlod", "yangi maktab", "yangi avlod darsliklari" iboralarini tez-tez eshitamiz. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchi zamonaviy bo'lishi kerak. O'qituvchi bu predmet sohasida ham, o'qitish metodikasi, shakllari,

texnologiyalarini o'zlashtirishda ham doimiy ravishda takomillashib boradigan shaxsdir. Bugungi kunda maktabga yangi davlat ta'lim standartlari (DTS) kirib kelayotgan paytda o'quvchining shaxsini rivojlantirish va ularga sharoit yaratish uchun o'qituvchiga katta mas'uliyat yuklangan. Agar ilgari o'qituvchining vazifasi O'quvchilarga bilimlarni yetkazishdan iborat bo'lsa, bugungi kunda o'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni qanday egallashni, o'quv faoliyati va o'quvchilarning fikrlash tarzini shakllantirishni o'rgatishi kerak. O'qitishda doimiy ravishda o'zgarishlar yuz beradi va o'qituvchining zamonaviy sharoitlarga moslashishi muhim ahamiyatga ega. O'qitishda o'quvchilar bilishi kerak bo'lgan uchta asosiy jihat bor: o'zingizning mavzuingiz, uni kimga o'rgatayotganingiz va materialingizni o'quvchilaringizga tushunarli tarzda taqdim etishingiz. Agar o'qituvchi ilmiy, nazariy va uslubiy tayyorgarlikka ega bo'lsa, o'quvchilarda keltirib chiqaradigan qiyinchiliklarini sabablarni aniqlay olsa, kerakli yordam ko'rsatsa, maktab o'quvchilarining keyingi harakatlarini yo'naltirsa, bashorat qilsa, pedagogik faoliyatni rejalashtirishni bilsa va o'quvchilarni o'z harakatlarini rejalashtirishga o'rgatsa malakali, professional o'qituvchi sanaladi.

Zamonaviy o'qitish - bu hamkorlik, o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi faoliyati. O'qituvchi va o'quvchi ta'lim jarayonidagi sheriklardir. Zamonaviy dars o'quvchilarning faol ishi elementlari mavjudligi bilan ajralib turadi. O'qituvchining vazifasi ta'lim jarayoni uchun ijobiy sharoitlar yaratishdir. Biz har kuni jadal rivojlanib borayotgan axborot texnologiyalari asrida yashayapmiz. Yangi kompyuter texnologiyalari tufayli ma'lumot olish va o'quv jarayoni mazmunini boyitish imkoniyati paydo bo'ldi. Bugungi kunda o'qituvchi avvalgidek bilimlarning yagona manbai emas. Zamonaviy texnologiyalar tufayli o'quvchilarning mustaqil ijodiy va tadqiqot olib borishlari uchun ajoyib imkoniyatlar mavjud. O'quvchilarning malumot olishlari uchun hech qanday to'siqlar yoq. Ammo bitta zamonaviy kompyuter ham bolani mustaqil fikrlashga, taqqoslashga, tahlil qilishga va xulosa chiqarishga o'rgatolmaydi. Ushbu rol o'qituvchiga yuklangan. Aynan o'qituvchi bolaga aqliy faoliyatni o'rgatadi, aynan o'qituvchi o'quvchi shaxsini intellektual va axloqiy shakllantirishda ishtirok etadi. O'qituvchilar har xil, ammo barchasini birlashtiradigan bitta fazilat bor - bu bolalarga bo'lgan muhabbat. Bu sifat har doim eng muhim hisoblanadi. Haqiqiy o'qituvchi biladiki, siz bolalarga qanchalik ko'p mehr bersangiz, shuncha ko'p olasiz. Bola 9-11 yilni maktab devorlarida o'tkazadi. Maktab ikkinchi uyga aylanadi. Ota-onalar uchun farzandining maktab yillari diqqatli, dono va munosib ustozlar qurshovida otishi juda muhimdir. Darhaqiqat, so'nggi 100 yil ichida eng ko'p o'zgargan texnologiya emas, balki bolalardir. Va ular har o'n yilda o'zgarib boraveradi. Buning sababi - hayotning tezligi, ijtimoiy muhitning xususiyatlari, globallashtirish jarayonining faol davom etishi. Zamonaviy o'quvchilar dars vaqtida faqat o'qituvchi gapiraversa ular uchun bu ahamiyatli emas ya'ni ular an'anaviy ta'limdan zerikkan.

Endi bilim ular uchun qandaydir tarzda qo'llanilishi, foyda keltirishi mumkin bo'lgan taqdirdagina muhimdir. Zamonaviy maktab o'quvchilari uchun uzoq vaqt davomida kitob o'qib o'tirish yoki bitta vazifani uzoq vaqt o'ylash juda qiyin: ular ma'lumotni qisqa qismlarda o'rgatuvchi klip ko'rishni, jonli rasm yoki tushunarli diagramma shaklida ma'lumot olishni afzal ko'rishadi. Darhaqiqat barcha o'qituvchilar oldida yana bir "o'sish uchun" vazifa bor: professional o'quv jamoalari faoliyatida faol ishtirok etish imkoniyatini topish - ularni uslubiy birlashmalar bilan aralashtirib yubormaslik! Kasbiy jamoalarning vazifasi -disiplinlararasi muhitda tajriba almashishni tashkil etish. Ta'limni rivojlantirishda yetakchi davlatlardan biri bo'lgan Xitoyda bunday jamoalarga jalb qilish darajasi juda yuqori. O'qituvchiga nisbatan Lev Nikolaevich Tolstoyning quyidagi so'zlari ahamiyatlidir: "Agar o'qituvchida faqat mehnatga muhabbat bo'lsa, u yaxshi o'qituvchi bo'ladi. Agar o'qituvchida faqat ota-onaga o'xshab o'quvchiga bo'lgan muhabbat bo'lsa, u barcha kitoblarni o'qigan, lekin na ishga, na o'quvchilarga muhabbati bo'lmagan o'qituvchidan yaxshiroq bo'ladi. Agar o'qituvchi mehnatga va o'quvchilarga bo'lgan muhabbatni birlashtirsa, u mukammal o'qituvchidir". Bunga faqat quyidagi xususiyatlarga ega bo'lgan o'qituvchi erishishi mumkin:

- bolalarni sevadigan;
- har xil yoshdagi maktab o'quvchilarining psixologiyasini biladigan;
- bola shaxsiyatining o'ziga xosligini qadrlaydigan;
- bolalarning xatti-harakatlarini kuzatadigan va xulosa chiqarishi mumkin bo'lgan;
- intellektual salohiyatni baholaydigan va bolaning individual rivojlanish strategiyasini qura oladigan;
- bolalar bilan bemalol muloqot qiladigan, ularning sevgisi va hurmatiga erishadigan;
- bolalar jamoasini muvaffaqiyatli boshqaradigan;
- o'z fanini chuqur biladigan;
- yangilikka tayyor va rivojlanishga intiluvchan insonlar.

Ehtimol, endi o'zgaruvchan dunyoda o'qituvchining yangi rolini o'zlashtirish muammosini birgalikda hal qilish uchun aloqalarni o'rnatish va hamkorlik qilish vaqti kelgandir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mardonov, Sh., Toshtemirova, S., Ahmadjonov, B., & Koshanova, N. (2020). Structure and Mechanisms of Action of The Educational Cluster. *International Journal of Psychological Rehabilitation*, 27(07), 8104-8111.
2. Toshtemirova, S. (2020). Factors Affecting the Quality of Education and the Importance of the Education Cluster to Address Them. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(4), 151-156.
3. Mardonov, S., Khodjamkulov, U., Botirova, S., & Shermatova, U. (2020). The Need to Educate Young People with the Spirit of Patriotism in the Context of Globalization. *Journal of Critical Reviews*, 7(12), 243-247.
4. Toshtemirova, S.A. (2019). Klaster yondashuvi asosida mintaqaviy ta'lim tizmini boshqarish. *NamDU ilmiy axborotnomasi*, 7(11), 361-367.
5. Н.С.Кенжаева (2020). Урта осие давлат университети (САГУ) олимларининг помирга уюштирилган экспедицияларда иштироки (1923-1928 йилл) // ИЛИМ ham JAMIYET № 2. С. 56-58.
6. Toshev S. (2020). TARIX FANINI O'QITISHNDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. *Science and Education*, 1(Special Issue), 6